

“Сега като излезнаха такива пластики, те са силни много. По-малкия, новия, дава по-хубав, по-прекрасен звук” [Б., с. 17]. В Гоцеделчевска фамилна формация бащата зурнаджия може да прави стари тъпани, но синът тъпанджия използва фабричен от новите. Попитани с какво новите тъпани са по-добри от старите, музикантите дават следните отговори: “щото са по-леки тия”, “пластика издържа на сичко”, “като е дъждовито времето, гласа губи стария, а при тия – има дъжд, няма дъжд, се тая”. Само по един показател старият тъпан печели в сравнение с новия: “По глас стария е по-хубав, а тоя е по-лек – за тиха музика” [М.Ю., Ю., с. 26].

Свирачите “поправят” звука на тъпана, като го нагриват с огън. При *старите тъпани* топлинното обработване предизвиква повишаване и усилване на тона, а при новите *пластици* ефектът е обратен – гласът на тъпана става по-нисък и тих.

Въпреки многото иновации, тъпанът запазва традиционната си роля в зурнаджийските формации днес. Обикновено една група включва двама-трима зурнаджии и един тъпанджия, но има случаи (*сватби и сунети* на заможни семейства) когато заедно свирят по две, три, четири зурни и толкова тъпана. Винаги когато сме искали да записваме зурнаджийска музика на терен, зурнаджиите са отказвали да свирят, ако го няма тъпанджията. Само след настоявания и допълнителни обяснения, че ни интересува мелодията на стара песен или звученето на техния инструмент, зурнаджиите са се съгласявали да свирят, но с уточнението, че без тъпан тяхната музика не е тази, която трябва да бъде. Защото, както казва един от *баши-майсторите* зурнаджии: “Аз не мога сам да свиря. Губи се такта. Без такт не мога сам аз да изпълнявам. Една мелодия ке почна, ама като нема кой да ми държи ритъм, не мога” [АИФ, I № 100, с. 14]. Тъпанът е основата, вътъкът, върху която зурнаджиите изтъкават характерната си музика.

ТРАНСФОРМАЦИОННИ ЯВЛЕНИЯ ПРИ ЗУРНИТЕ И ТЪПАНИТЕ

Състоянието на музикалните инструменти, наблюдавани от нас по време на терсната работа, показва, че има редица нови явления, процеси и тенденции, свързани с материала, изработването и разсвирването на инструментите.

Старите естествени материали за направа на музикални инструменти като дърво, тръстика, животинска кожа, памучни конци, се заменят с нови. Вместо тръстикови *писки* на зурнаджиите започват да се предлагат пластмасови стройки. Пластмасата навлиза като допълнителен атрибут при зурните. Наблюдавали сме зурни, на които *башилъкът* е прикрепен към корпуса не чрез уплътняващите конци, а чрез залепващо фолио (скоч). Върху много зурни има залепени стикери, поправки в конструкцията с епоксидна смола. Пластмасови украшения заместват старите сребърни върху *чапразите*. Най-осезателно пластмасата присъства при тъпаните. Днес почти е невъзможно да се срещне *стар тъпан*, изработен от дърво и кожа. Младите музиканти предпочитат тъпани *пластик*, чиито звучащи мембрани и рамка са изработени от синтетични материали.

В технологията на направата днес ръчната обработка се подменя с машинна. Вместо на ръка или със стар ръчен струг (*чарк*) майсторите правят корпуса и муфата на зурната на струг с електромотор. Почти никой не изработва изцяло тъпан, или ако го прави, то е за износ – продават се на чужденци, изнасят се в Гърция. Купуват се фабрични тъпани, на които при нужда музикантите само сменят мембраната.